

Ifjúsági honismereti táborok

A XII. Országos Honismereti Diáktábor

A KISZ Központi Bizottsága megbízásából 1978-ban a Miskolc-Csanyik völgyben volt a XII. Országos Honismereti Diáktábor. Borsod-Abaúj-Zemplén megye másodszer kapta meg a rendezés jogát. A tábor szakmai irányítását a miskolci Herman Ottó Múzeum, a megyei múzeumi szervezet, valamint Heves, Nógrád, Pest és Zala megye meghívott muzeológusai végezték.

1978. június 24. és július 4. között 11 témában kutattak a fiatalok. A szakcsoportokban folyó munkának módszertani és szakmai szempontból *hároms célja volt. Egyrészt* az ifjúsági mozgalom történetének kutatásával, tárgyi és dokumentációs anyagának összegyűjtésével élővé, önálló kiállításon is bemutathatóvá, ezáltal a napi gyakorlati munkában is hasznosíthatóvá kívántuk tenni a forradalmi ifjúsági múltat. *Másrészt* a baloldali pártok történetének vizsgálatával, a munkásosztály életmódjának változásával kapcsolatos anyagfeltáró munkával, az adatközlőkkel való találkozásokkal, vitafórumokkal közvetlenül érzékelhetővé kívántuk tenni számukra a munkásosztály társadalmunkban betöltött vezető szerepét, továbbá olyan tárgyi és dokumentációs anyag összegyűjtését tűztük ki célul, amellyel megyénk leendő ipartörténeti és munkásmozgalmi múzeumának alapgyűjteményét jelentősen fejleszthetjük. A tábor *harmadik célkitűzése* a Hazafias Népfront Országos Bizottságának felhívására — a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeummal együttműködve — a parasztság életmódjának változásait bemutató anyag összegyűjtése volt.

Az ipar- és munkásmozgalomtörténeti anyagot a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulója tiszteletére rendezett kiállításon mutatjuk be először, a parasztság életmódjának változásait dokumentáló emlékek pedig a Szabadtéri Néprajzi Múzeum közeljövőben megnyíló újabb részkiállításain lesznek láthatók. A gyűjtött anyag azonban a konkrét múzeumi célokon túl fontos tényezővé válik az ifjúság hazafiságra nevelésének folyamatában.

A Diáktábor csaknem 100 résztvevője az ország legkülönbözőbb településeiről érkezett, s túlnyomó többségük tagja volt az iskolai honismereti szakkörnek. Jelentős volt az a réteg, amely a történeti és a néprajzi anyag gyűjtésében már alapsmerettel rendelkezett; nemcsak iskolai, hanem országos pályázaton is szerepeltek eddigi munkásságuk termékeivel. Úgy kerültek a különböző szakcsoportokba, hogy a nevékre megküldött témakörökből kiválasztották azt a témát, amelynek kutatásával lakóhelyükön már foglalkoztak. Munkájukat szakavatott történészek, muzeológusok irányították, s közreműködött még tíz egri, nyíregyházi, sárospataki főiskolás is, akik miközben szakcsoportjukkal gyűjtőmunkát végeztek, maguk is tanultak. A Herman Ottó Múzeum munkatársai a gyűjtött témákhoz kérdőíveket készítettek, ezek használatát a későbbi táborokban is javasoljuk! A gyűjtött ismereteket a csoportok esténként rendszeresen megbeszélték, s így a napi tapasztalat határozta meg a további munkát. A Honismereti Diáktábor tevékenysége Miskolc—Diósgyőr mellett további 10 borsodi településre terjedt ki.

A továbbiakban bemutatjuk a különböző csoportok munkáját.

1. *Üzemi, iskolai baloldali ifjúsági szervezetek Miskolcon 1945—1957 között.* (Vezető: *Tihanyi Endre* levéltárigazgató-helyettes, Miskolc).

A csoport tagjai csak a tárgyak és dokumentumok lelőhelyeit tudták feltárni, mert a tulajdonosok nem voltak hajlandók azoktól megválni. A jegyzetelhető és magnószalagon gyűjthető anyag azonban kárpótolta a tárgyak hiányát. Több száz oldalnyi anyagot gyűjtöttek, ebből a tábor idején mintegy 300 oldalnyit rendszerbe is szedtek.

2. *A felsőzsolcai és a Miskolc-görömbölyi mezőgazdasági termelőszövetkezet története megalakulásuktól napjainkig.* (Vezető: dr. Bencze Géza muzeológus, Magyar Olajipari Múzeum, Zalaegerszeg).

A munkacsoport tagjai a felsőzsolcai termelőszövetkezet vezetőinek és idősebb dolgozóinak visszaemlékezéseit rögzítették hangszalagra. Tanulmányozták a termelőszövetkezet irattárát is, és összevetették a dolgozók régi és mai életkörülményeit, továbbá a mezőgazdasági munkához kapcsolódó szokásokat is gyűjtöttek. A szövetkezet a lejegyzett és rendszerezett anyagot egy később elkészítendő termelőszövetkezet-történet alapjának tekinti.

3. *A Diósgyőr-vasgyári munkáskolónia kulturális élete a XX. század első felében.* (Vezető: dr. Szivircsek Ferenc muzeológus, Munkásmozgalmi Múzeum, Salgótarján.)

A nagy témából három részterülethez: az üzemi sport-, a munkásszínjátzás- és a munkásdalárda történetéhez gyűjtöttek visszaemlékezéseket és tárgyakat. A Diósgyőri Vasgyár mellett lévő, a XX. század elején kialakult munkáskolóniát is meglátogatták. Mivel a tősgyökeres munkásság jelentős része már nem itt él, a munkásművelődés történetéhez csak szórványos adatokat gyűjthettek. A kolónia sporttörténetének megismeréséhez az egykor híres „vasas-sportolók” nyújtottak segítséget, s gyűjtőmunkájuk eredményeként a miskolci Herman Ottó Múzeum nagymennyiségű sporttörténeti anyaghoz jutott. A csoport a diósgyőri munkásdalárda történeti emlékeit gyűjtötte a legeredményesebben. Felderítették a munkásdalárdák egykori bemutatkozásainak (ma már csak szórványosan meglévő) színhelyeit, s több mint 10 magnószalagnyi anyagot gyűjtöttek akkori repertoárjukból.

4. *Településtörténet, generációs családvizsgálat és az életmód változásai a Diósgyőr-vasgyári munkáskolónián.* (Vezető: dr. Veres László muzeológus, Herman Ottó Múzeum, Miskolc.)

A szakcsoport tagjai megállapították, hogy a Diósgyőr-vasgyári munkáskolónián ma már nem az egykori tősgyökeres munkásaladók leszármazottai élnek, hanem elsősorban az 1950-es években betelepült, részben paraszti származású és a munkássá válás útjára napjainkban lépett dolgozók családja. Így a klasszikus értelemben vett generációs családvizsgálatot nem is lehetett elvégezni. Az egykori szervezett munkások döntő többsége fokozatosan átköltözött a szomszédos területek bérházaiba. Ezért a munkacsoport azt vizsgálta, hogy a munkássá válás folyamatának milyen jellemző vonásai lehetők fel a kolónián lakók közelében, és ehhez a város egészéről gyűjtöttek összehasonlító anyagot. Feltárták a miskolci munkásmozgalmat néhány eddig ismeretlen dokumentumát, ezek „begyűjtése” és tudományos feldolgozása a múzeum történetészeire vár.

5. *Bányaművelés, bányászéletmód, bányáskultúra a Miskolc-környéki bányatelepeken.* (Vezető: dr. Csiffáry Gergely muzeológus, Dobó István Vármúzeum, Eger.)

A csoport két borsodi bányásztelepülésen, Ormosbányán és Királdon gyűjtött, ehhez a Borsodi Szénbányászati Tröszt KISZ-bizottsága teremtette meg nagy körültekintéssel a feltételeket. A csoportban számos bányászgyermek volt, így a munkát szakértelemmel tudták végezni. A gyűjtés eredményeként a hagyományos bányászszerszámok mellett múzeumba került többek között egy gráner-utazóláda és egy gazdagon díszített bányászoltár is. Az élő bányász hagyomány összegyűjtésén kívül nagy mennyiségű anyagot kijegyzeteltek a Szénbányászati Tröszt Archivumából. Ezek eredményeként olyan pályamunkák körvonalai rajzolódtak ki, amelyek bemutatják a királdi és az ormosbányai szénbányák birtoklás- és művelődéstörténetét, a technikai eszközhasználat alakulását és általában a bányász hagyományt.

6. *A munkássá válás folyamata, Miskolc és a környező települések kapcsolata.* (Vezető: Kunt Ernő muzeológus, Herman Ottó Múzeum, Miskolc.)

A munkássá válás folyamata napjaink egyik fontos gazdasági-társadalmi jelensége. A csoport ennek a kérdésnek az összetevőivel foglalkozott, leszűkítve a kérdést a mezőgazdaságban foglalkozók ipari munkássá válásának, nemzedéki átrétegződésének néhány Szirmán és Omassán tapasztalható megnyilvánulására. E települések lakói az eltelt 50–70 év alatt döntő többségükben földművesekből, mezőgazdasági munkásból váltak ipari munkássá. A tábor legizgalmasabb és legnehezebb témájának gyűjtése során nagyon sok fényképfelvételt, rajzot, valamint 10 magnószalag felvételt készítettek.

7. *A gyermekkorhoz és az ifjúság életéhez kapcsolódó játékok a Bükk-vidéken.* (Vezető: Kriston Vizi József muzeológus, Ipartörténeti Gyűjtemény, Leninváros.)

A munkacsoport Parasznyán és Varbón, valamint a szlovák telepítésű Répáshután gyűjtött. Mindhárom helyen gazdag tárgyi- és folklórányag került elő. Répáshután sajátos közösséggel ismerkedtek meg. Munkájuk eredményeként 9 magnószalag került a múzeum adattárába.

8. *A falu kereskedelme és kézművesipara a XX. század első felében a Bükk területén.* (Vezető: dr. Peterscsák Tivadar múzeumvezető, Zemplén Múzeum, Szerencs.)

A téma feldolgozásához kitűnő kérdőív áll rendelkezésükre, amelyet a témakör szakavatott kutatója készített. A gyűjtések eredménye alátámasztotta azt a korábbi feltételezést, amely szerint az Alföld és a hegyvidék paraszti árukapcsolatában, termékcseréjében fontos szerepet töltek be a hálaló-, illetve vándorkereskedők. A hegyvidékről elsősorban mezőgazdasági eszközöket, különböző fa- és textil alapanyagú készítményeket szállítottak az Alföldre és a környező területek vásáraitra. A Bükk hegység déli lejtőire települt falvak lakóinak elsődleges szerepük volt az üvegtermékek, a mész és a faszén forgalmazásában. A csoport több tagja pályamunkát kíván készíteni a táborban gyűjtött anyagból.

9. *A vasasszakszervezet és a munkáspártok története a felszabadulásig.* (Vezető: Balázs Ilona tudományos munkatárs, Párttörténeti Intézet, Budapest.)

A fiatalok a Párttörténeti Intézet munkatársai által készített kérdőívvel dolgoztak, így a gyűjtési eredmények beilleszkednek a téma országos kutatási programjába. 31 miskolci pártmunkással és veteránnal találkoztak és nemcsak a miskolci, hanem a nemzetközi munkásmozgalom történetéhez is gyűjtöttek újabb adalékokat. Munkájuk során olyan tapasztalatokat szereztek, amelyek segítségével a magyarországi munkásmozgalom és haladó pártok eseményeit be tudják illeszteni a középiskolai történelmi anyagba. A gyűjtött anyag egy részét a Herman Ottó Múzeumban készülő munkasélelmód- és párttörténeti tanulmánykötetben kívánjuk megjelentetni.

10. *A XIX. századi paraszti életmód jellemző vonásai Bükkaranyoson és Emődön* (Vezető: dr. Kecskés Péter tudományos főmunkatárs és Kovács Judit népművelő, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre.)

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum azért kapcsolódott be a Diáktábor munkájába, mert a múzeum kiállításaihoz igen sok új tárgy szükséges. A fiatalok csaknem száz, jobbára datált tárgyat gyűjtöttek az 1870—1922 közötti időszakból. A tárgyakat szakemberű leírásokkal látták el, amelyek alapul szolgálnak a tudományos feldolgozás számára. Ennek a csoportnak a tagjai általában olyan közösséggel kapcsolódtak, amely zálaga lehet a további — egyéni és szakkörökön belüli — munkának.

11. *A parasztgazdaságok háztartásainak tárgyi ellátottsága és átalakulása egy palóc településen* (Vezető: dr. Fügedi Márta és Viga Gyula muzeológus, Herman Ottó Múzeum, Miskolc.)

Ez a létszámában legnagyobb csoport Sajóvelezden dolgozott. Két különböző birtokkategóriába tartozó parasztgazdaságot mértek fel aprólékos, műszaki pontossággal. A két porta napjainkig megőrizte a palóc nagycsalád települési rendszerét és építkezésének hagyományos formáját. Három család életét, lakáskultúrájának és tárgyi világának alakulását vizsgálták a társadalmi körülmények és a paraszti életmód változásainak függvényében. Rendkívül hasznos volt, hogy a munka során a csoport kisebb közösségekre oszlott, az eredményeket pedig együttesen beszélték meg, s így jelölték ki az új feladatokat. A csoport tagjai több mint 100 értékes néprajzi tárgyat gyűjtöttek, továbbá magnófelvételekkel és nagy mennyiségű cédulaanyaggal gazdagították a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárát.

Amikor 1978. július 4-én bezártuk a XII. Országos Honismereti Diáktábort, megállapíthattuk, hogy a tábor lakói nemcsak a közösséggel formálódásban, hanem emberi viselkedésükben és szakmai munkájukban is példát mutattak. Külön eredménye a tábornak, hogy a gyűjtött anyagot sok résztvevő pályázat formájában is fel kívánja dolgozni. A következő táborok szervezőinek javasolnájuk, hogy a muzeológus szakcsoportvezetők mellé hívjanak meg főiskolás fiatalokat is. Úgy látjuk, hogy egy-egy honismereti táborban bátran kell az ipar- és munkásmozgalom történeti témákhoz nyúlni, mert ezekkel kapcsolatban nemcsak fokozódó igény mutatkozik, hanem szakmailag is komoly eredményre vezet. Nem szabad továbbá lebecsülni e témák ideológiai-politikai nevelőhatását sem.

A miskolci tábor azt is bizonyította, hogy a gyűjtést az adott múzeumi szervezet munkatársainak célszerű irányítaniok, mert így a honismereti tábor nem „kötelező” és nem „nyűg”, hanem munkatervbe illeszthető és a tudományos munkát segítő feladat.

A tábor megszervezéséért, a lehetőségért a Herman Ottó Múzeum köszönetét fejezi ki minden résztvevő társintézménynek, elsősorban a KISZ Központi Bizottságának. Befejezésül említjük meg, hogy a tábor vezetője *Gönczy Zsuzsanna*, a KISZ KB és *Soós Roland* a KISZ Borsod megyei Bizottságának munkatársa volt. A tábor szakmai irányításának feladatait *dr. Dobrossy István*, a Herman Ottó Múzeum Történeti Osztályának vezetője látta el.

Dobrossy István — Veres László

A IV. Komárom megyei honismereti táborról

1978. június 27. és július 5. között került sor Oroszlányban az idei honismereti tábor megrendezésére. Az elmúlt év őszen döntött a Honismereti Bizottság Oroszlány mellett és a városi Művelődésügyi Osztály, a Művelődési Ház szeretettel fogadta az ide érkező középiskolásokat. Az előzetes jelentkezők száma ez évben volt a legnagyobb.

A gyűjtési lehetőség és a hely leginkább az ipartörténeti csoportnak kedvezett. *F. Molnár Anikó*, a tatabányai Munkásmozgalmi és Ipartörténeti Múzeum vezetője irányította a nyolctagú csoport munkáját, amelynek tagjai — a Péch Antal Bányai Szakközépiskola tanulói — rendkívül lelkesen végezték munkájukat. Az elmúlt évek tábori munkájának is köszönhető, hogy ők már ezzel a céllal jöttek a táborba. Gyűjtési feladatuk az Oroszlányba Brennbergbányáról betelepült bányászok életkörülményeinek, életmódjának megismerése és tárgyi anyaggyűjtés volt. Pontos adatokat szereztek a 256 betelepült bányász képzettségéről, anyanyelvi megoszlásáról, munkakörülményeiről. Nagyon érdekes képeket kaptak a bányászzenekarról, az 1945—46-os bányászszerecséltenség áldozatainak temetéséről, továbbá díszoklevelet, kitüntetések, farbort, egyensapkát és olyan tárgyakat gyűjtöttek, amelyek nem szerepeltek eddig a múzeum gyűjteményében. 120 emberrel beszélgettek és nyerték meg őket a múzeumnak.

Oroszlány igazi modern város, a névadó település kis házai eltörpülnek az egyre növekvő lakótelepek mellett. A *dr. Erdélyi Zoltán* által vezetett csoport a mindinkább visszaszoruló régi életmódot, az öreg épületeket örökítette meg. Rajzokat, térképeket, műleírásokat készítettek és 68 fotót. 14 épületet teljesen felmérték, megfigyelve a hármastelekosztást, az oszlopos lakóházak változását, a festésmódokat, a régi építkezési anyagokat, valamint a kertkultúrát. Munkájuk során egy eltűnő világot örökítettek meg, hiszen utcákat bontanak már a régi településen. Kirándultak Kecskédre is, ahol felmérték egy lakóházat.

A régi Oroszlányban gyűjtött a *Verebélyi Erika* által vezetett csoport is, a XVIII. században idetelepült szlovákok szokás- és népviseletanyagából. A férfiak, nők viseletének változásait végigkísérték a születéstől a halálig. Jeles napi szokásokat is gyűjtöttek magnóval a lakodalom, a hűsvét, az esküvő tárgyköréből. Régi vállkendőket, rokkát, edényeket kaptak ajándékba.

A városhoz tartozó Vértessomló községben gyűjtött a harmadik néprajzi csoport *Fatuska János* és *Fülöp Éva* vezetésével. A téma néprajzi és történeti, mert a XVIII. századi német telepítési lakosság házassági és ismerkedési szokásai mellett megismerték a falu történetével, és *Rieder Antal* tanár és a plébános segítségével 10 éves szakaszokban kartonozták ki az anyakönyveket.

Most is kiemelt téma volt a földrajzinév-gyűjtés. *Dr. Türi Róbert* tanár vezetésével Vérteskethely és Szend kül- és belterületi névanyagát dolgozták fel. A csoportban már az elmúlt évi táborban is ilyen munkát végző, tapasztalt gyűjtők is voltak.

A régészet tulajdonképpen csak érdekes színtöltte a táboroknak, nem jelent kerek, feldolgozható, önálló munkát. A csoport az egyébként is folyó tatabánya—alsógallai leletmentésben, továbbá az autóút építésénél előkerült temető sírjainak feltárásában vett részt.

A táborban résztvevők az elmúlt évek alatt megszerették a közös munkát, megismerték közvetlen környezetük hagyományait, értékeit, amelynek felnőtt korukban is érző, értő őrzői lesznek. Erre hívta fel a résztvevőket tábornyitó szavaiban *Ortutay András*, a Honismereti Bizottság elnöke, zárszavában pedig *Csukly László*, a Komárom megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának főelőadója.

B. Szatmári Sarolta

A III. Nógrád megyei Honismereti Ifjúsági Tábor

A III. Nógrád megyei Honismereti Ifjúsági Tábor 1978. augusztus 1—10-ig rendezték meg Rétságán. A helyszín kiválasztása sikeresnek bizonyult, hiszen korábban ez a terület ipartörténeti, munkásmozgalmi és művelődéstörténeti szempontból egyaránt „ismeretlen” volt. A tábor célja: a kapitalista ipari fejlődés hatásának, az építőipari munkások tevékenységének, a paraszti élet változásainak kutatása, továbbá a változások nyomán kialakult kulturális, művelődési helyzet vizsgálata.

Május 15-én a táborban résztvevő fiataloknak előkészítő foglalkozást tartottunk. Szó volt itt a Honismereti Tábor céljáról, feladatáról; a résztvevők megismerkedhettek a szakcsoportok munkájával, majd mindenki eldönthette, hogy — érdeklődésének megfelelően — melyik csoportban kíván dolgozni.

A táborban 24 fiatal öt szakcsoportban dolgozott. A 4—6 fős csoportokban kitűnő lehetőség volt a gyűjtőmunkához. A csoportok végleges kialakulása után a csoportvezetők ismertették a gyűjtőmunka menetét, módszereit.

A táborban a következő szakcsoportok dolgoztak:

Az *ipartörténeti csoport* Romhányban a FIM Építési Kerámiagyárban tevékenykedett. Vizsgálták az ipari munkavállalás hatását az élet- és gondolkodásmódra. A gyár dolgozóival való beszélgetések, az emlékek felidézése rendkívüli eseményt jelentettek a fiataloknak, s olyan élményanyagot gyűjtöttek, amely nemcsak a tábor idejére adott lendületet munkájukhoz.

A *munkásmozgalmi csoport* Nagyorosziiban kutatott. Foglalkoztak az építőmunkásság 1905—1944. évek közti szervezkedésével, megismerkedtek az építőmunkásság Szakegyletével. Külö-

Varga Miklós nagyoroszi veteránnál

nös örömet szerzett a fiataloknak a tárgygyűjtés: saját kezükkel foghattak meg olyan iratokat, fényképeket, melyeket máskor csak kiállításokon, üvegen keresztül láthatnak.

A *művelődéstörténeti csoport* tagjai a járás néhány iskolájában gyűjtöttek tárgyi-, írásos- és fotóanyagot. Olyan pedagógusokkal ismerkedtek meg, akiknek munkája és élete fontos tanulságokkal szolgál a tanulóifjúság számára.

A két *néprajzi csoport* közül az egyik a német nemzetiségű Szendehelyen gyűjtötte a bútort, a szobabelsők ismeretanyagát, a másik pedig a szlovák lakosságú Bánkon foglalkozott a lakáshasználatban történt változásokkal.

A III. Nógrád megyei Honismereti Ifjúsági Tábor sikeres volt, a csoportoknak értékes tárgyakat sikerült begyűjteniük. Különösen fontosak a Nagyorosziból való, múlt századból származó céhzászlók. Parassapusztán megszerzték *Sukerek Lajos* — 1919-es vöröskatoná — hagyatékát. Értékesek a Romhányból származó cserépkályhaformák és szerszámok is. Összesen 225 db tárgy került a múzeumba.

Krisko Lajosné

A III. Szabolcs-Szatmár megyei honismereti diáktábor¹

Aminek hagyománya van, amiből jó és javítanivaló következtetéseket lehet levonni — természetesen, ha azokat következetesen hasznosítják is — az egyre eredményesebb lesz. Ezt bizonyítja ez a tábor is, melyet a rendező szervek ismét a városnaményi Tiszaparti Úttörőtáborban rendeztek meg. Közben maga a tábor is sokat változott, fejlődött. Az étkeztetést jól megoldó konyhával és étteremmel bővült, emeltek két olyan faházat is, ahol a vendégeket, előadókat és a tábor vezetését is kényelmes, jó munkalehetőséget adó körülmények között helyezhetik el. Rendező-

1 1978. július 24—29.

dött közben a házigazda kérdése is. Az úttörőtábor a Vásárosnaményi Nagyközségi Közös Tanács tartja fent, ők kapják meg a megyei tanácstól, a megyei KISZ bizottságtól és a Hazafias Népfront megyei elnökségtől a 65 000 Ft támogatást, melyből már önállóan gazdálkodtak. A tábor új táborvezetőt is avatott *Zsoldos Ferenc* tanár személyében. Helyettese ezúttal is *Oszlár Albert* volt, aki közben a járási KISZ-bizottság titkára lett.

A tábor szakmai irányítója *dr. Gyarmathy Zsigmond* megyei levéltárigazgató — egyben a falukronika és üzemtörténeti szakcsoport vezetője — volt. Az iskolatörténeti szakcsoportot *Jóó Károly*, a vásárosnaményi gimnázium igazgatóhelyettese vezette. Új szervezőként lépett be a tábor életébe a néprajzi tárgygyűjtő szakcsoport, *Felhős Szabolcsné*, a Beregi Múzeum etnográfus munkatársa és az ifjúsági mozgalom történetét kutató szakcsoport *Jeney István*, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola fiatal tanára vezetésével. Továbbra is dolgozott hagyományosan a szellemi néprajz témakörben egy csoport *dr. Farkas József*nek, a mátészalkai Szatmár Múzeum igazgatójának irányításával. Az általános iskola V. és VI. osztályos szakkörösöknek a gyermekjátékokat és iskolai hagyományokat gyűjtő csoportját ismét *Szabó Irméné* gyulaházi szakkörvezető tanár, a tábori képes krónikát készítő szakcsoportot pedig *Hajdú István*, a vásárosnaményi gimnázium tanára fogta össze. Az üzemtörténeti és falukronika-író csoportot a tábor indításakor összevontuk, mert az üzemtörténeti csoport felkért vezetője (az első táborban részt vevő *Szabó Géza* főiskolai tanár) betegsége miatt nem érkezett meg.

A tábor célkitűzése ez alkalommal az volt, hogy az üzemtörténet- és üzemkrónika-íráshoz adjon szakmai segítséget, mert a megye honismereti mozgalmaiban belül ezen a téren csak kezdeti lépések történtek. Az előadások ebben a témakörben mozogtak.

Incze Miklós, a Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztályának elnöke az üzemtörténet-írási feladatokról és módszereiről beszélt. *Karsai Elek*, a SZOT Központi Levéltárának igazgatója az üzemtörténet-írási forrásairól és a forráskritika elemeiről tartott előadást. *Gyarmathy Zsigmond* az üzemtörténet-írási és krónikáírás Szabolcs-Szatmár megyei lehetőségeiről és a szakkronikáírás módszereiről adott tájékoztatást. *Kalydy Zsuzsa*, a KISZ MB munkatársa a fiatalok üzemi feladatairól, a KISZ programjaiba iktatott üzemtörténeti munkáról, *Orosz Szilárd* a könyvtárak hejyismereti gyűjteményének használatáról, *Németh Péter* megyei múzeumi igazgató pedig a múzeumok és a honismereti mozgalom kapcsolatáról, a gyűjtött tárgyi emlékek múzeumi elhelyezéséről tájékoztatta a résztvevőket. Az Olvasó Néperet mozgalom kérdéseiről *Fábián Zoltán*, az Írószövetség titkára, az irodalmi alkotásokban található megyei vonatkozású levéltári forrásokról és a Krúdy-forrásokról *Molnár József* irodalomtörténész szólt. *Kósa Pál* a megye irodalmi hagyományait taglalta.

A témakörök jól megfelelték a táborba érkezettek érdeklődésének és igényeinek. Erről szóltak többen is a közös és egyéni fórumtalálkozások alkalmával. Most is kiderült, hogy nagyon megdolgoztattuk a tábor résztvevőit, hogy egy hét nagyon kevés az ilyen táborozásra. A honismertető bereg-szatmári kirándulás (a tákosi paticsfalú, kézzel festett fakazettás templom, a csarodai XIII. századi freskók, a beregsurányi 1970-es árvízi emlékmű, a tarpai Esze Tamás szobor, Bajcsy-Zsilinszky sír-emlék, a nagyari Petőfi-fa, a túrisvándi működő vízimalom — ipari műemlék —, a szatmárcsekei temetőben Kölcsey sírja és a néprajzi értékű fejfák, a tiszacsecei Móricz Zsigmond emlékház, a milotai Ady-emlék, a tiszabecsi Rákóczi szabadságharc emlékmű, a Jókai irodalmi emlékhely, a Szabó Lőrinc emléktábla) fél napja is egész napot kívánt volna.

A táborban ez évben is pályamunkákkal érkeztek a fiatalok, mert ez a feltétele annak, hogy a tábori életben részt vehessenek. A táborozásnak általános feladata az, hogy a fiatalokat előkészítse és alkalmassá tegye arra, hogy a honismereti mozgalomban szakköri vezetőkké válhassanak. A tábori életre készülve, már hónapokkal korábban tudatosan foglalkoznak, ismerkednek a honismereti mozgalmat támogató két megyei intézménnyel: a levéltárral és a múzeummal. A szakcsoportvezetők módszertani irányításával a táborban még kiegészíthetik pályamunkáikat, hogy méltóképpen állják meg helyüket a megyei néprajzi és honismereti pályázaton.

Falu- és üzemtörténeti témakörben a tábor szakmai vezetőjének irányításával dolgozó értékelő bizottság 14 első, 3 második, 5 harmadik, 2 negyedik és 8 ötödik díjat adott ki. Kiemelkedően jó témájú pályamunka volt a *Miben segítettek szülőfalum fejlődését a szocialista nagyzemek?* Az én falum története és szokásai, a Kisvárdai Szeszipari Vállalat története és a Nyíregyházi KEMEV Vállalat története című munkák. Külön dicséretet kapott Az Ibrányi községi könyvtár története című pályamunka. Iskolatörténeti témában 1 első, 1 második, 1 harmadik, 2 negyedik és 6 ötödik helyezést szűletett. A legjobbak a Nagyállói gimnázium története 1870 előtt és a Milyen változást eredményezett a napköziotthon megszervezése a kisvárdai 2. sz. általános iskolában? című pályamunkák. Jó és új szín, hogy a pályaművek egy-egy kérdésre kerestek választ, de azt alaposabban, több adattal és azoknak eredményes elemzésével. A néprajzi témák továbbra is kedvelt volt a pályázaton: 10 első, 5 második, 3 harmadik, 6 negyedik helyezéssel itt is azt bizonyították a fiatalok, hogy egyre többen készülnek színvonalas munkával a jóhírű táboro-

zásra. Kiemelkedtek A tokaji szüret népszokásai, az Építkezési formák, parasztházak berendezése és a bútorok rendeltetése Szabolcs-Szatmár megyében, a Kenyér sütés Nyírbátorban c. pályamunkák, vagy a második díjas Nagyecsed mezőgazdasági szokásaiból c. dolgozat.

Egy elsődíjas irodalomtörténeti pályamű született, Szilágyi István élete és pályarajza címmel. A korábbi tábor indításaként jelentkeztek a munkásmozgalmi írások is. A második díjas: Juhász Sándorné veterán élete és munkássága, az emeltszintű levéltári szakkör tagjának munkájaként, vagy a két harmadik díjas munka: Riport egy vöröskatonával, A menekülés irodalmi hangvételi írás erről tanúskodik. Harmadik díjat kapott Az 1848–49-es események Nyíregyházán c. általános iskolás pályamunka. Összesen 74 dolgozat érkezett, több esetben a táborban részt vevő gyerekek ketten-hárman közösen készítették pályamunkát.

A szakcsoportok a hét folyamán maguk is összeállítottak egy-egy kollektív pályamunkát, melynek értékelését a megyei honismereti pályázatok keretében végzik el és november 7-én hirdetik eredményt. A gyűjtött tárgyak a vásárosnaményi Beregi Múzeumba kerültek, az ifjúsági mozgalom történetére vonatkozó anyag pedig a vajai Vay Adám Múzeumba. A táborvezetőség 20 fiatal külön könyvtalomban részesített.

Szervezettebb lett a felnőttek munkája is. Az előadások mellett ők is részt vettek a szakcsoportok munkájában, a pályázat értékelésében, a KISZ mozgalmi feladataiban, a tábortúzi programban stb.

Dr. Gyarmathy Zsigmond

II. Megyei Úttörő Honismereti Tábor Berettyóújfaluban

Két évvel ezelőtt ugyancsak Berettyóújfaluban került sor a járás első honismereti táborára. A kezdeményezést siker és elismerés követte. 1977-ben megyei szintűvé bővült a tábor, és román nemzetiségű gyerekeket is meghívtak Békés megyéből.

A tábor célja a szocialista hazafiságra és internacionalizmusra való nevelés, a természet és a társadalom megismerése, a magyar és a nemzetiségi kultúra kapcsolódásának bemutatása, a történelmi hagyományok felkutatása, valamint az volt, hogy a tíz napig együtt dolgozó gyerekek — hasznosítva a táborban tanultakat — kezdeményezzék iskolájukban a honismereti szakkörök létrejöttét. A negyven résztvevő gyerek öt csoportban végezte munkáját. A természetkutató Bogarász őr a bihari táj földrajzát, növény- és állatvilágát tárta fel, kutatták a lecsapolások hatását a táj élővilágára, mezőgazdaságra és lakosságára. Vezetőjük Lugosi István tanár volt. Talajmintákat gyűjtöttek, járták a szik világot, ismerkedtek a régi és a modern folyószabályozással. Itt nagy élményt jelentett számukra, hogy eljutottak a kiskörei vízlepcsőhöz.

Ifj. Szöllösi Kálmán tanár vezetésével búvárkodott a Hajdú őr, akik a nagykeréki vár történetével és Bocskai István szerepével foglalkoztak. Helytörténeti tevékenységükhöz tartozott K. Nagy Sándor munkásságának kutatása is.

A tárgyi néprajzos csoport névadója Kós Károly volt, és Fiók Lajos tanár irányításával a bihari népi építészeti figyelték meg. Szomorúan állapították meg, hogy már kevés a megmaradt emlék. Megláthatták azt is, hogyan olvadt össze a magyarországi románság népi építészete a magyarok stílusával.

A településkutató őröt dr. Csatári Bálint középiskolai tanár vezette. Nekik az az érdekes feladat jutott, hogy megfigyeljék: hogyan él a lassan várossá váló Berettyóújfaluba, a régi bihari központ népe. Felmérték, mekkora a piac vonzásterülete, milyen messzire utaznak autóbusszal, meddig terjed a dr. Zöld Sándorról elnevezett kórház vonzásterülete. Kutatták az ipartelepítés hatását az ELZETT- és Tejporgyárban.

A Cosbuc nevet viselő nemzetiségi őr a bihari részen található nemzetiségi falvak szellemi és tárgyi kultúrájával ismerkedett meg Barabás Ferenc tanár vezényletével. Tapasztalhatták, hogy él a nemzetiségi kultúra és együtt virágzik a magyar lakosságával.

A tábor életében legfontosabb szerepet betöltő gyűjtő és feldolgozó napok mellett jutott idő másra is. A bihari túrán a táborlakók fellelkesedtek a megye történelmi és irodalmi emlékhelyeit: így jártak Artádon, Bakonszegen, Biharugrán és Nagykerekiben. Szórakozásképpen volt tábortűz és „disco” is.

A táborzárások elégedettek és jókedvűek voltak a pajtások és a vezetők egyaránt. „Remélem jövőre is hasonló sikerekkel, ilyen színvonalú kiállítással és hangulattal tarthatjuk meg a III. megyei úttörő honismereti tábort” — mondta a tábor vezetője, *Héthy Zoltán*, a Bihari Múzeum igazgatója.

Harasztosi Csaba

A „Sarló” jegyében

(A szlovákiai magyar fiatalok honismereti kerékpártúrája és Nyári Művelődési Tábora)

Nem először és bizonyára nem utoljára rendezték meg ez év augusztusában a szlovákiai magyar fiatalok több napig tartó országjáró kerékpártúrájukat és a Komárom melletti Örsújfalun a II. Nyári Művelődési Tábort¹. Ebben az esztendőben azonban különös jelentőséget kapott ez a szép és tartalmas közművelődési akció, hiszen első pillanatától kezdve az utolsóig az 50 esztendeje kibontakozó Sarló mozgalomra való emlékezés szellemében fogant minden eseménye. Annak a Sarló mozgalomnak a jegyében, amelyet úgy tart számon a magyar művelődéstörténet, mint a két szülőhelyéről, majd Losoncon, az Ipoly völgyén, Zselízen át (a mellékelt térképen látható útvonalon) karikáztak egészen Örsújfaluig, ahová a II. Művelődési Tábor megnyitására futottak be. Útközben fölkerestek minden nevezetesebb műemléket, történelmi és irodalmi emlékhelyet, az esti tábortűzek mellett ladó, öntevékeny megmozdulását.

A kerékpáros vándorlás természetesen Gombaszögről indult, a Sarló mozgalom világháború közti időszak szlovenszkói magyar fiatalságának határokon túlra is kisugárzó, mai napig példát mutató, hapedig előadásokat hallgattak, népi együttesek műsorában gyönyörködtek, és ami talán a leglényegesebb, megismerkedtek a honismeret helyi művelőivel.

Losoncon fölkeresték *Kármán József* sírját, valamint *Ráday Pálét*, akinek az elmúlt esztendőben ünnepeltük születése 300. évfordulóját. Nem messze innen, Gácson egy másik évfordulóra emlékezhetek: itt patikuskodott a 125 éve született neves festőművész: *Csontváry Koszika Tivadar*. Nem mulasztották el megnézni a község románkori templomát sem. Alsósztregován a Madách Em-

Az ipolyisági templom bejárata
(*Urbancsek Egon* felvétele)

¹Az elmúlt évi kerékpártúráról a Honismeret 1978. 1. számában adtunk hírt. (Szerk.)

lékmúzeumot és síremléket, Bussán pedig a néprajzi szobát keresték föl, s estére már az itt szerzett ismeretek birtokában élvezhették a palóc viseletbe öltözött ipolyvarbói népi együttes műsorát. Mikszáth-falván (Szklabonya) a nemrég átadott — sajnos nem éppen szerencsésen berendezett — Mikszáth Emlékházért, Ipolybalogon pedig az éppen restaurálás alatt álló románkori templomért „szálltak nyeregéből”. Másnap Felsőszemrédre látogattak, elsősorban az ottani rovásírás emléké tekintésére, estére pedig egy idős ipolyszakállós embernek a falu történetéről szóló elbeszélését hallgatták. A híres bényi templom megtekintése után Párkánynál átrándultak Esztergomba, ahol évről-évre több látnivaló fogadja az utazót, s még az utolsó napra is bőven maradt érdekesség: Köbölkúton és Bátorkeszin át érték el végső úticéljukat: Órsújfalut.

Több mint ötvenen járták végig ezt a 450 km-es, hegyes-völgyes utat, s valamennyien egyöntetűen vallották: felejtetetlen élményben volt részük. Mert valóban: ez a igazi országjárás. A kerékpáron utazó szinte ugyanúgy benn él a tájban, mint a gyalogjáró: nemcsak hogy sokkal többet lát, mint az autón utazó, de közvetlenül érzékeli a dombokat, érzi az erdők és a vizek illatát, s az autósnál összehasonlíthatatlanul könnyebben áll meg, ha közelebről is meg akar nézni egy-egy szép parasztházat, templomot, vagy hegyoldalt. Az esti táborverések alkalmával pedig nagyszerű lehetőség nyílt új ismeretek szerzésére, barátságok kötésére, a kerékpáros társakkal és a helybeliekkel egyaránt.

A szülőföld hagyományának, múltjának és jelenének ismereteivel gazdagodva érkeztek meg a honismereti kerékpártúra résztvevői augusztus 12-én az órsújfalui táborba, ahol csaknem tíz napon át rendkívül változatos közművelődési programban volt részük. A műsor — amelyet ez évben is a vágsegylyei Vörösmarty Klub és a komáromi

CSEMADOK Kultúrbizottsága rendezett — ugyancsak a Sarló mozgalom jegyében kezdődött, Turczel Lajos és Csanda Sándor előadásával, s a Sarló néhány alapító tagjának visszaemlékezésével.

A továbbiakban a tábor résztvevői előadásokat hallhattak a CSEMADOK kulturális tevékenységéről, a Madách Könyvkiadó működéséről és terveiről, Dél-Szlovákiának a magyar és a szlovák irodalomban való megjelenéséről, a szlovákiai magyar művelődés helyzetéről, s még jónéhány fontos és izgalmas kérdésről. Esténként pedig többféle kulturális műsor, valamint népdaltanulás, tánccház tette változatossá a tábor programját.

Sokféle előadás hangzott el ezen a kilenc napon, s volt köztük olyan is, amelynek a hallgatók körében nem volt egyértelmű sikere. A jelenlévők ugyanis jól érzékelték, hogy ki az, aki a dolgok lényegéről beszél, s melyik előadó kerüli azt el. De a program legjobban sikerült részeivel szinte azonos jelentőségűek voltak azok a baráti beszélgetések, amelyekre a táborozás során bőségesen nyílt lehetőség. Barátságok és szerelmek szövődtek Órsújfalun, egymást évszámra nem látó ismerősök futottak össze, s hatalmas sikere volt az esti tábortüzek melletti közös éneklésnek és táncdaltanulásnak. Mégpedig nem csupán azért, mert a tüzet minden este *Nagyidai Ernő*, a Sarló egykori elnöke lobbantotta föl, de azért is, mert ilyenkor az események tevékeny részesévé vált valamennyi jelenlévő.

És ezen érdemes is egy kicsit eltűnődni. Mert az esti tánccházhoz viszonyítva a napközbeni programokban való aktív részvételre bizony csekély lehetőség nyílt, ott mindenki elsősorban „néző” és „hallgató” volt. Így aztán az elhangzott előadások többségénél nem tudott kialakulni az a hangulat, amely a közös ügyért, közös célokért egyként fáradozók összefövetelére volna jellemző. Úgy érezzük, hogy az elkövetkező Nyári Művelődési Táborok alkalmával oldottabb programmal, az előadói és a hallgatói szerepek összemosisásával lehet majd tovább lépni a találkozási értékének és színvonalának növelése érdekében.

Halász Péter

A fővárosi életmódtörténeti kiállításorozatról

1. A Budapesti Történeti Múzeumnak a budapestiek életmód-történetét bemutató vállalkozása 1974-ben kezdődött, s az 1977-ig tartó kiállítás sorozattá bővült. A fővárosi társadalom életvitelének folyamatosságát *hármás* tagolódásban ismertette az érdeklődő közönséggel. A trilógia első része a munkát, a második az otthoni életet, a harmadik pedig — a jelenlegi — a szabadidő felhasználását ábrázolja.

2. A XVIII. század három városa: Pest, Buda, Óbuda századunkra egységes világvárossá nőtt. A szerény kezdet a fejlődés során kiteljesült. *R. Alt* körrajzai, *Sandhof* és *Barabás* olajfestményei, az 1900-as évek megsárgult fotói, tervrajzai meggyőzhették látogatóinkat arról, hogy a várost mindig építik. A városfejlődés szüntelen folyamat, úgyszólván szakadatlan átalakulás.

Kollár 1812-ben Óbudáról készült festményén a valamikori szelid szőlők ott a festmény hátterében egy adott állapotot rögzítenek. Ámde, a régi tradíciók elmúltak, akárcsak a szőlőültetvények vagy a városkapuk — újak, mások léptek a régiek helyére. Pesttel szemben — ahol a kereskedelem igen hamar országos szintre emelkedett, s amely a város tüneményes gyarodását eredményezte — Buda, Óbuda még hosszú ideig megmaradtak kispolgári városoknak. Óbuda lakosai földművesek, szőlőművelők voltak.

3. Valóságos szerepéhez és jelentőségéhez mérten nagyobb teret szentelt a tárlat a mezőgazdaság (szőlészet) bemutatásának, helyi eredetű, hiteles eszközkészletének, munkaeszközeinek.

A vásárok, kereskedelmi enteriőrök, piaci részletek kitűnőek, megállásra késztek. Ebből az együttesből csupán a valódi eladók, árusok, vásárlók színes sokasága hiányzik. A vásárban nemcsak árukat — akkoriban macedóniai gyapjút, leveles dohányt, bőröket, nyugati eredetű textíliákat, alföldi szarvasmarhákat — cseréltek, hanem nézeteket, híreket is. E sokadalmak egészen betöltötték a Vörösmarty teret, a belvárosi Dunapartot, az Újvásárteret (Engels tér), a Deák Ferenc utcát és más helyeket. A korabeli képeken felvonulnak a város hétköznapijainak munkálkodó emberei; jellegzetes alakjai, a munkások rétegei.

A Duna partján fekvő város kézműipara már a XVIII. században felülmúlta a többi magyarországi városét. A céhes kisipari műhelyekből öt részletet — kovács-, asztalos-, kádár-, timár-, varróműhelyt — mutat be a kiállítás. A képeken kanyargós, szűk kis utcák, kisiparosok, fuvarosok, kereskedők házai, öreg boltajtók szemlélhetők. Az üzletajtók, a spalettás ablakok azt a korábbi állapotot őrzik, amikor még együtt volt a műhely, a ház, a család, a mester és a legény.

A társadalom a városképben is élesen elhatárolódott. Kialakultak a város jellegzetes övezetei, kerületei. E roppant változás a kiállításon nem kapott kellő hangsúlyt. Háttérbe került a munkás és a gép sokféle és újszerű kapcsolata, az életkörülmények átalakulásának lendülete és hangulata.

4. Az otthon (otthonok) ábrázolása olykor díszes, máskor roskatag homlokzatok mögé viszi a nézőt. Az egymással szembeállított tárgyegyüttesek: egyfelől a Grassalkovich családi palota hagyatékából származó gazdag, nemes anyagokból készült főúri hálószoba; másfelől a szegények sivár bútortáza (amely éppúgy lehet tabáni, vízvárosi vagy óbudai), a baldachinos ágy és a puccs, a copf szalon és néhány szék, az igényes barokk pohárszék és a konyhai kredenc különös módon a rangbeli különbségek kifejezője, a vagyoni állapot mutatója.

A rohamosan kapitalizálódó Budapest hatalmas munkástömeget koncentrált a külvárosokba, a gyárak tövébe. Az adott lakásállomány nem volt alkalmas a munkásság fogadására. Munkáskolóniák, nyomortelepek keletkeztek. A kiállításon látott megoldás: a berendezési tárgyak választékának bemutatása — amiből egy-egy bútor, használati eszköz a munkás lakásába kerülhetett — jellemző motívumokat tárt fel. Ennek ellenére az alsóbb rétegek otthonairól meglehetősen általános képet formált a tárlat.

A kiállítás érzékelteti a tágabb környezetet is. Egyfelől a kapitalista presztízs szempontok már-már embertől elrugaszkodott szemléletét, másfelől pedig a szegénységben élő racionális emberj mértékeket. Azt, ahogyan a munkás, a kényszerűség ellenére testére szabja, átformálja a neki rendelt tárgyakat, az alig lakhatót, használhatót.

A trilógia legsikerültebb része körülzárta, magába foglalta két és fél század fővárosi lakosságának féltett kincsét: otthonait, életének bizalmas részleteit, céljait és az azokért folytatott küzdelmet.

5. A harmadik fejezet a fővárosi ember szokásainak visszaadására törekszik. Pontosabban a szabad idő eltöltésének egyéni és kollektív formáit mutatja be.

Az emberi hagyományok, szokások, érzelmek, hangulatok visszaadása, bemutatása, kiállítása egyike a legnehezebb szakmai problémáknak. Nemcsak a világos tagoltság a fontos, hanem az aprólékos részletek finom megmunkálása is. Nem könnyű ábrázolni a bonyolult kapcsolatrendszerek (idő, hely, jelleg) tárgyiasult elemeit. Szerepet kellett volna adni a jelképeknek, a lazább szerkesztésnek, a hangulatokat jobban kifejező installációnak, a fény- és a hanghatásoknak.

Ezen a tárlaton a művelődés és a könnyebb szórakozás nincsen ellentétben egymással, kölcsönösen kiegészítik egymást.

6. A Budapesti Történeti Múzeum kiállításorozata felkeltette az érdeklődést, leköttette a múzeumbarátok figyelmét. Annál is inkább, mert első a maga nemében. Annyit nyújt, amennyit egy múzeumbarát, egy néző elbír, információközlésével nem lépte át a befogadhatóság határát.

A berendezés érdeme, a kifejezés erénye, hogy élni hagyta, láttatni engedte az eredeti tárgyi anyagot. Ötletes „visszautalásai”, azonos berendezési módja összekapcsolta a három részt. A fotónagyítások a dokumentáláson kívül hangulati szerepet is játszottak. Többségük jó minőségben készült.

Az anyagválasztás és a rendezés tudományos alaposságát a kiállított tárgyak hitelessége, eredetisége, helyi volta bizonyítja. A kiállítás erényeiből (helyenként ki-tűnő részleteiből), hibáiból egyaránt tanulhat a szakma.

Fancsovits György

Maradandó változások

A Jászföld című szociográfiám fő témája az volt, hogy egy hagyományosan és jellegzetesen mezőgazdasági táj lakossága miként tagolódik be a szocialista nagyiparba. Az anyaggyűjtés egyik része az úgynevezett szokásfelmérés volt, amelynek néhány mutatóját összefoglalom, mert jól jellemzik az életforma, a gondolkodás és a tudat változásait.

Az anyagot 1976 május-júliusában vettük föl, olyan berényi, jákóhalmi és felszentgyörgyi családoknál, ahol a három nemzedék tagolódása tiszta és félreérthetetlen volt. A többnyire nyugdíjas korú nagyszülők majdnem mind földműves származásúak; a szülők többsége iparban dolgozik — fizikai munkás — s csak kisebb részük hivatalokban, kereskedelemben, szolgáltatásban. A fiatalok zöme gimnáziumot, illetve szakközépiskolát, jelentős részük pedig szakmunkásképzőt végzett. E harmadik nemzedéknek már csak mintegy hatvan százaléka fizikai munkás. Ebből is látszik, hogy a harminc háromnemzedékes — tehát összesen kilencven — családot úgy sikerült kiválogatni, hogy az arányok nem esnek messze a jászföldi vagy akár az országos képlettől.

A nyárikonyha évszázadok óta jeles és jellegzetes „intézmény” a jászok körében is. Jó jellemzésül szolgálhat hát, hogy ma ki használja, illetve: ki mire használja? Nos, a nagyszülők 56,7%-a lakik, főz, él és alszik állandóan itt, pedig egyéb lakóterületük is van. Ez tehát az életforma része. Öt nagyszülő-család szintén a nyárikonyhában főz és él napközben, de nem ott alszik; míg nyolc ilyen család csak nyáron lakja a kiskonyhát (16,6 és 26,7%). A középső nemzedék családjából 20% főz, él és alszik, 13,3% ugyanott él, főz, de bent a házban alszik, 40% már csak nyáron használja, míg 26,7%-nak egyáltalán nincs kiskonyhája, a legtöbb esetben azért, mert már új háztömbben lakik. A harmadik nemzedékből senki sem alszik nyárikonyhában, viszont ott főz és napközben is ott él a 20%-uk, ám egyéb idejét a lakásban tölti. Csak nyáron főz a kiskonyhában 16,7%, míg pontosan az egyharmad részük egyáltalán nem használja, illetve nem rendelkezik ilyenekkel.

Az első nemzedék több mint felénél, 16 családnál a fürdés rendszertelen. Általában hetente fürdik hat nagyszülő-család, és naponta nyolc. A középső nemzedékből 13,3% fürdik rendszertelenül, 56,7% hetente, míg 30,0% naponta. A fiataloknál rendszertelen fürdést még az esetben sem találtunk, ha nincs fürdőszoba. 23,3%-uk hetente, 76,7%-uk naponta fürdik. Itt azonban be kell vallani az adatfelvétel bizonytalanságait. Mert nehéz dolog volt ennek a földérítése és még nehezebb a számokba foglalása. Hiszen rendszerint nem kérdezhettünk rá. Ha beszélgetés közben kiderült, akkor örültünk, ha nem, próbáltuk kérdezni, de nem föltétlenül bíztunk

meg a felelet őszinteségében, s magunk próbáltunk valamilyen következtetésre jutni a különböző jelekből. Így persze tévedhettünk is, akárcsak a fogmosás regisztrálásánál: az időseknek 63,3%-a nem mos fogat, 36,7%-a rendszertelenül. A középnemzedéknek mintegy 20%-a ritkán mos fogat, 40%-a rendszertelenül, míg a másik 40% naponta. A fiatalok mindegyike mos fogat. Rendszertelenül talán 23,3%, és naponta 76,7%. Ez utóbbiak közül néhányan már naponta többször is.

Azt gondolom, az olvasó érti: voltaképpen nem a tisztálkodás formái és mértékei érdekelnék. A fürdés, a fogmosás, a borotválkozás, a női pipere egy bizonyos anyagi szint alatt főképpen tehetőség kérdése, ma Magyarországon azonban már inkább a civilizálódás és a kulturálódás fokmérője. A változó életforma jelzője, amellyel kapcsolatban az alábbi kimutatás még tartalmasabb információkkal szolgál.

Társaság, pihenés, szórakozás, üdülés:

	A nagyszülők	A szülők	A gyermekek
	közül, %-ban		
Nem járnak sehová	26,7	16,7	0,0
Rokonokhoz, búcsúba	43,3	13,3	0,0
Vendéglőbe, presszóba is	0,0	16,7	0,0
Szervezett kirándulás, üdülés	20,0	36,6	43,3
Kirándulnak, üdülnek, „maszek” is	10,0	16,7	56,7
	100,0	100,0	100,0

A tevékenységek fenti sorbaállítása fokozatot is jelent. Vagyis aki rokonokhoz vagy búcsúba jár csupán, annál a következő formák már nemigen fordulnak elő, viszont ha valaki „maszek” is szokott kirándulni, az rendszerint az összes előző tevékenységet is űzi. S erre már rá lehetett kérdezni, nem úgy, mint a fogmosásra. Ezek a variációk és százalékok mégsem jelentenek szigorú elhatárolódást, mégpedig két okból sem. Egyszer azért, mert a válasz sok esetben nem kizárólagos volt, hanem megengedő. Például: „Presszóban talán még sohasem voltunk.” A fenti összesítésekkel tehát nem kizárólagosságra, hanem jellemzésre törekedtem. Így maradt ki például a mozi és a színház, mert hébe-hóba ugyan szinte mindenki el szokott menni — főleg a középkorúak és a fiatalok —, de senki sem vallotta, hogy ez neki megszokott, bevett szórakozási formája. Igen, a televízió ezt is helyettesíti. Mint az újságot is, sok családnál. Nagyon sokan megszokásból járatják, de szinte bele sem pillantanak. Két esetben veszik kézbe: amikor kiemelik a postaládából, és amikor a papírost felhasználják. Nagyon valószínű, hogy csupán ezért járatják: begyűjtásra, csomagolásra, ablaktisztításra s egyéb célra.

A következő mutató már nem annyira az életforma, hanem a gondolkodás jellemzését veszi célba.

Mi a munka?

	A nagyszülők	A szülők	A gyermekek
	szerint, %-ban		
A munka az élet rendje	50,0	16,7	0,0
A munka célja a gyarapodás	30,0	16,7	33,4
A munka megszokás dolga	20,0	40,0	33,3
A munka kényszer	0,0	26,6	33,3
	100,0	100,0	100,0

A munkáról az első nemzedék tagjainak van a leghatározottabb véleménye. Vagy inkább berögződése. Úgy értem, hogy közülük sokan értetlenül néztek ránk az anyagfelvétel idején: Mi a munka? Miért dolgozunk?... És elgondolkoztak, mit is válaszolhatnának erre? Hogyan foglalhatnák szavakba? Volt egy bácsi — közel a nyolcvanhoz —, akit a veteményeskertben találtam, kemény izzadásban, de mikor a munkáról kérdeztem, hosszabb töprengés után is csak azt mondta: „Ezen még sohasem gondolkodtam”. S legkitűnőbb munkatársam, *Fodor István* gyűjtötte Jákóhalmán a kifejezést: „A munka az élet rendje”. És ez olyan határozott, olyan mély meggyőződés, hogy végülis ezt választottam az első variáció meghatározásául. Ám nem kevesen vannak az idősök között, akik racionális, gyakorlatias oldalról közelítették a témát. Ez a harminc százalék sem tagadja a munka örömét, nem vonja kétségbe annak alapvető szerepét az ember életében, sőt kiemeli célszerűségét: a munka célja a gyarapodás. Ebben a csoportban jegyezték meg azt is: „Aki ma szegény, az csúgára vessen!” Voltaképpen az idősök véleményének harmadik csoportja sincs messze az előző két variációtól. A különbség annyi mégis, hogy ez a húsz százalék nem annyira a munka törvényszerű voltát vagy célszerűségét hangsúlyozza, hanem megszokás-

jellegét. S ketten is elmondták, hogy őket már kicsi korukban dologra fogták a szülők, és milyen jól tették, mert később nem vették zokon az élettől, hogy a család eltartása érdekében munkálodni kell. Mások, s persze nemcsak az idősek, arra figyelmeztettek, hogy a mai fiatalokat sem a szülő, sem az iskola, sem az élet nem neveli a munkára, hanem csak a lehetőségeket csillogtatja meg. „Pedig a munkát kellene megszoktatni velük, mert a lehetőség később vagy adódik vagy sem, de a munka mindig kéznél van.”

A szokásfelmérés témáinak mutatóit elsősorban az idősek véleménye alapján tipizáltam. Tettem ezt azzal a céllal, hogy a jáász társadalom jelenében végbemenő változásokat a három nemzedék szokás- és gondolkodás-váltásai alapján is jobban megfoghassam. Így cselekedtem a fenti esetben is, és ezért fordul elő, hogy a középkorúak véleményeinek csoportosításánál egy negyedik variációt is be kellett vezetni: A munka kényszer. „Miért dolgozok? Mert muszáj!” „Mert enni kell!” „Mert nincs nagybácsim Amerikában.” Láthatjuk, hogy a középnemzedéknek ez a 26,6%-a is azt mondja voltaképpen, mint az öregek közül többen, hogy ha születünk, enni kell, mégis: mások a felhangok. Más az álláspont, ahonnan a kétségtelen tényt megközeleltik. S ez adja a minőségi különbséget, ez okozja, hogy náluk új variációt kellett bevezetni. S közöttük már csak öt család jellemezhető úgy, hogy a munkát az élet természetének tekintik. Az első és a harmadik nemzedék álláspontjai között viszont azt tartom a leglényegesebb különbségnek, hogy míg az idősek nagy részében ösztönös a munkaerőkölc, addig a fiatalokban igenis tudatos elem. „A munka a társadalom alapja.” — „Ki mennyi munkát végez, annyit ér.” Egy fiatal ápolónő kifejtette: „A munka akkor válik örömmé, mikor az ember azt csinálhatja, amit szeret.” A harmadik nemzedék tagjai teljesen elvetették a nagyszülők álláspontját, amelyik szerint a munka az élet természetes része. Amit fent idéztem, abból az látszik, hogy ők inkább már az iskolában tanult elveket mondták vissza nekünk a felmérés alkalmával. A munkaerőkölc tudatosulása nem baj, sőt jó — remélhető viszont, hogy a munka reflexszé változását az idő múlása is magával hozza.

Am térjünk át most egy másik kategóriára: *mi a tisztességes, a becsületes élet alapja?*

	A nagyszülők	A szülők	A gyermekek
	szerint, %-ban		
A keresztény erkölcsi tanítások	36,7	20,0	16,7
A rendes családi élet	36,7	56,3	53,3
A munka	26,6	23,7	10,0
A társadalmi együttélés szabályainak betartása	0,0	0,0	20,0
	100,0	100,0	100,0

Látjuk, a fiataloknál már egy új variációt kellett bevezetni. Más kérdés, hogy a vallás-erőkölcéből kapott, vagy a marxista nevelésből következő megközelítések mennyire ellenkeznek egymással. Ma még fontos az eltérő eszmei közelítés, fontossá teszi az átmeneti kor, amelyikben élünk, ám az eredmény már ma is sok esetben azonos. Arról nem is beszélve, hogy a választóvonal csak egy ilyen táblázatban húzható meg határozottan, nagyon sok fiatalnál nemcsak az egyik, vagy nemcsak a másik hat, hanem keveredve.

Es most nézzük meg, milyen a minta magatartása a közélet, az országos gazdasági, társadalmi és kulturális eseményekkel, de főként a helyi intézkedésekkel kapcsolatban. Nem a 90 család által felsorolt valóságos eseteket tartom itt fontosnak, hanem az álláspontok jellegét:

A közélettel kapcsolatos álláspontok jellemzése.

	A nagyszülők	A szülők	A gyermekek
	szerint, %-ban		
Bírál és dicsér	16,7	26,7	0,0
Csak bírál	46,7	23,3	40,0
Inkább csak pletyka-szinten érdeklék az események	20,0	23,3	26,7
Ennél a témánál elzárkózott	16,6	26,7	33,3
	100,0	100,0	100,0

Nehéz rész volt ez a szokásfelmérésben. Hiába vélt igazság, hogy mi magyarok milyen szívesen bírálnak, illetve, hogy milyen hévvel tudunk beszélni a közdolgokról. Hiába, mert ez a tulajdonságunk már régen „magánjelenség”: bizalmas körben

tesszük megjegyzéseinket, különösen ha azok kritikaiak. De ami ennél is jellemzőbb: tesszünk megjegyzést nagyobb körben is, ám a legkritikább esetben felszólításra. Ha beszélgetés során kibukik a számon, az még rendben van, de ha rákérdez valaki!... Nem, a jászok körében hosszú évszázadok óta mély bölcsességnek számít ellenállni az ily értelmű felhívásoknak, s ezt még ma is csak a kisebbség szegi meg, mint az előbbi adatokból is látható. Egyébként a középnemzedék a leginkább „átmeneti”. A fiatalok és az öregek inkább bírálják — ugyanakkor az előbbieknél van a legtöbb és az utóbbiaknál a legkevesebb elzárkózó. Mindez biztató, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a harmadik nemzedék tagjainak általában még valóban kevesebb a tapasztalata, kisebb az áttekintő képessége.

Végül le kell szögezni: az itt jelezett életmódbeli szokások, gondolkodásbeli és tudati jelenségek a három nemzedék között akkor is változtak volna, ha országunkban 33 évvel ezelőtt nem kezdődik egy új társadalmi-gazdasági rend felépítése. De akkor is, ha a Jászságban semmilyen ipar sem települ, vagy nem a Hűtőgépgyár fejlődik ki ott. Mert az ilyen jellegű változás ma világszerte a nemzedékek között. Am azt is bizonyosra vehetjük, hogy a szocialista rendszer, valamint a jászsági ipar kifejlődése erőteljesebbé tette a nemzedékek közötti változásokat, és új formákat, de főleg új tartalmakat adott.

Kunszabó Ferenc

Népdalkörök, parasztkórusok a VI. Duna menti Folklórfesztiválon

Az 1978. július 25—30 között megrendezett VI. Duna menti Folklórfesztivált már két megye — Bács-Kiskun és Tolna — közösen rendezte. Ez nagyobb lehetőséget teremtett a külföldi és hazai néptáncosok, népdalkörök találkozóinak, s e rangos fesztivál más rendezvényeinek.

A népdalkörök, népzenei együttesek július 25-én, *Baján* találkoztak, ahol a dél-előtti szakmai bemutatón 11 együttes lépett fel, valamennyien hazaiak. A résztvevő csoportok műsorai jó keresztmetszetet adtak a hazai énekes népzenei tömegmozgalomnak: hangszerkíséret nélkül és népi hangszerkísérettel, kis- és nagylétszámú együttesek, női, férfi és vegyes csoportok, fiatal és idős tagságúak, eredeti, saját népzenei anyagot hozók és magas szinten zenét tanult csoportok mutatták be műsorukat. Valamennyien a népdalok tiszta forrásából merítettek, nyoma sem volt a kétes értékű nótáknak! A népdalcsokrok tematikus, hangulatos összefűzése minden csoport műsorában megtalálható volt. Az ehhez társuló lelkiismeretes műsorkidolgozást jó, illetve kiváló színvonalat eredményezett.

Találkozó volt és nem verseny, mégis a zsűri a kiemelkedő teljesítményért külön elismerésben és tárgyjutalomban részesítette a Taktaszadai férfi népdalkört (vezetője *Szántó Erzsébet*), a Debreceni Délibáb együttest (vezetője *Joób Árpád*) és az Aradványpusztai népdalkör asszonyait (vezetőjük *Székely Kálmán*).

A népdalkörök bajai találkozója néhány hiányosságra is felhívta a figyelmet. Egyrészt: nemzetiségeink és a szomszéd népek népdalköreinek, népzenei együttesinek is helyet kell adni ezen a rangos rendezvényen. (Csak a Kiskőrösi Szlovák Nemzetiségi Népdalkör volt ott ilyen minőségben.) Másrészt: még rendszeresebben kell megszervezni a magyar együttesek tájegységi képviselőit. Mindamelllett a Duna menti Folklórfesztivál bajai rendezvénye nagyszerű seregszemléje volt a népzenei tömegmozgalomnak.

Ezt előre is sejtve a Kórusok Országos Tanácsa Parasztténekkari Bizottsága éppen ide és e napra hívta össze ez évi bizottsági ülését. A dél-előtti szakmai bemutatók jó alaphangot teremtettek a délutáni bizottsági ülésnek, amelynek fő mondanivalója így summázható: *erősítsük a népzenei együttes mozgalmat!* Ennek szervezeti és tartalmi oldalai vannak. A szervezetiék közül kiemelhetjük: az együttesek fenntartási körülményeinek javítását; az együttesek vezetésének fejlesztését (a társadalmi vezetőséggel a demokratizmus erősítését); a tagság utánpótlásának megoldását; a belső nevelés, a művészi színvonal erősítését; a közösségi és közösséggé nevelés alkalmainak gyarapítását; az együttesek más közművelődési csoportokkal, intézményekkel való kapcsolataik jobb kialakítását.

Ez alkalommal a Kecskeméti Népzenei Találkozó tapasztalataival kívántuk erősíteni a csoportok tartalmi munkáját. *Dr. Kálmán Lajos* zenetanár és népzenekutató többoldalúan megvilágította a népdal funkcióban élésének jelentőségét, a népi elő-

adási stílus istápolásának szükségességét, a népi hangvétel integráns és járulékos részeit, a népdalvariánsok helyét, szerepét és a citerakíséret mükéntjét, hogyanját.

A népzenei együttesek bajai találkozóját gálaest zárta, amelyet az érdeklődő közönség nagy elismeréssel fogadott.

A **parasztkórusok** találkozására július 27-én, *Dunaföldváron* került sor. A földvár udvarán rendezett műsoros est azonban csak az egyéb folklóregyüttesekkel, továbbá a tambóvi szovjet és az NDK-beli Karl Marx megyei német együttes igen színvonalas műsorával vált maradandó élménnyé. A parasztkórusok közül a Zákány-széki énekkar (vezetője *Monoki Lajos*) kapott külön zsüri-elismerést. Ez a találkozó is hozott tanulságokat:

- az unisono népdalcsokor legyen állandó műsora a parasztkórusoknak, de a legjobb népdalkörök szintjén igyekezzenek azt előadni, megoldani;
- legfontosabb többszámú műsoruk a népdalfeldolgozás legyen, de a feldolgozott népdal teljes szépségében éljen, ne bújjon el a kísérő szölamok mögé;
- egyéb kórusműveknek is helyük van a parasztkórusok műsorában. Azokat igyekezzenek egészséges, természetes hangjukon megszólaltatni. A finomkodás kárára van az előadásnak;
- a hangszeres kíséretnek helye van a parasztkórusok műsorában is, de az eddig alkalmazott kereteket (citerazenekar, zongora) törekedjenek bővíteni más népi hangszerekkel vagy hagyományos hangszerekkel.

Elsősorban ezen gondolatok körül csoportosult a parasztkórus-vezetők másnapi tanácskozása is Dunaföldváron. De megfogalmazódott az a gondolat is, hogy ideje volna egy országos tanácskozásra meghívni valamennyi parasztkórus karnagyát.

A VI. Duna menti Folklorfesztivál előbb említett rendezvényei jó szolgálatot tettek a népzenei tömegmozgalomnak. Öszintén kívánjuk, hogy az elkövetkező fesztiválok is ehhez hasonló, vagy még jobb segítői legyenek a népzenei anyanyelvek fennmaradásának, fejlesztésének.

Szathmári Károly

A Dunántúli Néprajzi Tájékonferencia

Az 1978. évi Dunántúli Néprajzi Tájékonferenciát a TIT Győr-Sopron megyei Szervezetének Néprajzi Szakosztálya rendezte. Úgy érezzük, a megye nem véletlenül kapta meg a rendezés jogát. Győr-Sopron megyében messzire nyúló hagyományai vannak a honismereti mozgalomnak, s a néprajzi szakosztály évről évre jelentősebb eredményeket ér el.

A konferencia színhelyét *dr. Barsi Ernő* szakosztályelnök javaslata alapján jelölte ki a szervező bizottság. A sokorói dombok lábánál fekvő kétezres lélekszámú Ecs község valóban hangulatos környezetet nyújtott a tanácskozás számára. A május 29-i program a helyi általános iskola erdei „szabadtéri tantermében” kezdődött. A meredek, fákkal sűrűn benőtt domboldalon levő előadóhelyen *Orbán László*, az écsi művelődési ház igazgatója köszöntötte a konferencia résztvevőit, és bemutatta a falut a messziről érkezett vendégeknek. Elmondta, hogy a település lakói a községben létesítendő tájház berendezéséhez több száz tárgyi emléket gyűjtöttek össze, a folklór hagyományokat pedig a Pávákör tagjai elevenítik fel *dr. Barsi Ernő* irányításával. Műsorukban ízelítőt adtak a Dunántúli népdalkincséből, majd a fiatalok idéztek helyi népi gyermekjátékokat, mondókákat, kiszámolókat.

A kedves hangú bemutatás után *dr. Kovács Ágnes* a népköltészet tárgyköréhez tartozó ismeretterjesztő előadások szemléltetési lehetőségeiről beszélt. Módszertani tanácsainak hatására remélhetőleg már a közeljövőben növekedni fog a népköltészetet népszerűsítő előadások száma és színvonala.

Az előadás után a résztvevők a művelődési ház két — a tájkonferencia tiszteletére rendezett — kiállítását tekintették meg. Az écsi hímezőkör tagjai mutatták be a régi kislalföldi minták alapján készített párnáikat, terítőiket és a helyi honismereti szakkörösök adtak képet gyűjtőmunkájukról.

A délutáni program során elsőként *dr. Barsi Ernő* előadását hallgattuk meg a kislalföldi népköltészeti gyűjtések hagyományairól. Ezt követően *dr. Timaffy László* mutatta be — sok illusztrációval — a hajdani vizektől szabdalt Szigetköz népszokásainak költészetét. A bölcsődaltól a siratókig követte végig a múlt emberének életéhez

fűződő szokásköltészetet, kiemelve a munkához kapcsolódó hagyományok archaikus elemeit.

Késő délután útra keltek a tanácskozás résztvevői. Megcsodálták a domboldal-
ba vájt, néhány éve még használt faluvégi kemencéket, a 30 m hosszan a domb mé-
lyébe nyúló XVII. századi dézsmapincét és a faluban még sokhelyütt meglévő bál-
ványos kapukat.

Este, a konferencia zárásaként a Kisalföld egyik legjellegzetesebb néprajzi táj-
egységének, a Rábaköznek népművészetével ismerkedhettek a vendégek. A bemuta-
tott 3 színes néprajzi kisfilm a szabadrajzú szórhimzések, valamint a hőveji pókos
fehérhímzések hagyományait idézte, és megörökítette a néhány éve elhunyt *Pozsgai*
Pálné naiv festő képeit.

A mindössze egynapos tájkonferencia ideje alatt is lehetőség nyílt arra, hogy
az önkéntes gyűjtők és a szakkutatók megismerkedjenek egymással, véleményét cse-
reljenek és új ismereteket szerezzenek.

Ács Anna

A 75 éves Szűcs Sándor üdvözlése

Kilenc könyvét, sokszáz tanulmányát (ezek szinte teljesnek mondható bibliográ-
fiáját *Dorogi Farkas* állította össze, de még nem jelent meg) magáénak vallja a nép-
rajz, a helytörténet, de ugyanakkor az irodalom is. Könyveit irodalmi kiadók adják
ki (sajnos mindig túlságosan kis példányszámban), cikkei, tanulmányai, elbeszélései
szakfolyóiratokban (Debreceni Szemle, Ethnographia, múzeumi kiadványok stb.), iro-
dalmi lapokban (Alföld, Nagyvilág) sok esetben napilapokban jelentek meg. De akár-
hol is jelennek meg, mindenütt szívesen olvassák azokat.

Szűcs Sándor írásainak titkát nem nehéz megfejteni. Mindig történeti forrásokra,
szorgos, több mint félévszázados, saját néprajzi gyűjtéseire támaszkodik. Maga mon-
dja erről: „Sokat böngésztem a régi, öreg épületek padlásain; előbb csak pusztán ér-
deklődésből, később egyre tudatosabban gyűjtöttem a múlt néma tanúit: lommá lett,
elfeledett nevű tárgyakat, eszközöket, szerszámokat. Elindultam arra a hosszú gyűjtő-
útra, amelynek jószerint még ma sem értem a végére.”

Ezt a sokirányú, szorgos gyűjtőmunkát mások is végezték és végzik szerte az országban. Mivel több hát ezeknél Szűcs Sándor? Írásainak csodálatos bihari nyelvezetével, mely egy töről fakad *Arany Jánoséval!* Ezen a nyelven ír olyan magától értetődő egyszerűséggel, ami csak a nagy művészek sajátja. Amint olvasom könyveit, írásait, mindig az az érzés hatalmasodik el rajtam, hogy ezt csak ezekkel a szavakkal, kifejezésekkel lehet elmondani, megörökíteni. Ezzel az adottsággal pedig csak a legnagyobb írók rendelkeznek. Ezzel több Szűcs Sándor valamennyi ma élő néprajzkutatónál, helytörténésznél.

Olyan nyomdokokon jár itt, amit nagy példaképe, *Györffy István* vágott a magyar néprajzban a Nagyikunsi Krónikával és más jeles munkáival. Mikor az ünnep ségek befejeztével Szűcs Sándor ősi családi házában meghitt beszélgetéssel folytatód- tak az üdvözlések, azt is elmondta, hogyan ismerkedett meg Györffy Istvánnal, miként jártak a Sárrét, a Nagyikunsi, a Hajdúság pásztorszállításait, tanyáit. Baszélgetéseik hogyan váltak egy életre szóló tanulsággá. Remélem, hogy egyszer ezt is minél széle- sebb körben olvashatjuk.

Majd a nemrégiben kiadott könyvére: Régi magyar vízivilág (Bp., 1977. Magvető Kiadó) terelődik a szó, később az Alföldben és a Nagyvilágban a közelmúltban meg- jelent cikkeiről emlékezik meg és arról, hogy mennyi minden feldolgozásra váró anyag van a tarsolyában. Kéziratban lévő apró, rövid kis elbeszélései több kötetet tesznek ki. A Tőle megszokott szerénységgel, csak hosszas faggatásra vallja meg, hogy egy negyven sárréti mesét tartalmazó kötet kézirata már teljesen elkészült, csak a kiadását várja. Ez minden bizonylan különleges néprajzi esemény is lesz, hiszen e tájról alig-alig ismerünk népmeséket.

Biharnagybajom nagyközség tanácsa, a Hazafias Népfront helyi szervezete Szűcs Sándor 75. születésnapján bensőséges ünnepséget rendezett. Itt üdvözölte őt a helyi és a járási állami, párt- és tömegszervezeti küldöttek egész sora. Jókívánságait tolmá- csolta a Magyar Néprajzi Társaság, a Hazafias Népfront Honismereti Albizottsága és sokan mások. Csaknem egy fél óráig tartott, amíg az ország minden részéből érkező táviratokat, üdvözlő leveleket felolvasták.

Szűcs Sándor közismert szerénységével nagyon nehezen viselte az üdvözlő, mégin- kább a dicsérő, elismerő szavakat, zsörtölődve súgta nekem, hogy mikor hagyják már abba. De amikor fiatalok, iskolások egy-egy részletet bemutattak munkáiból, amikor kedves sárréti nótája felcsendült, akkor már jobb kedvre derült. Hát még mikor régi, már deresedő fejű tanítványai, az általa alapított és vezetett Sárréti Népfőiskoláról szíves szóval mondtak köszönetet, amikor pedig a fiatalok kérték: Sándor bácsi, tessék még írni nekünk könyveket, akkor már el is mosolyodott. Hiszen jó azt érezni, hogy szeretik, hogy várják tőle munkája folytatását, mert arra szükség van. Ahogy maga írja legutóbbi könyvében: „Nyugdíjban vagyok, de nem nyugalomban. Sok még a megíratlan bennem s a napok nagyon szaladnak.” Őszintén kívánjuk, hogy erőben, egészségben, közösen örülhessünk a megjelenő könyveknek, tanulmányoknak, elbe- széléseknek.

Mégsem zárhatom le ennyivel ezt a rövid megemlékezést. Szűcs Sándor könyveit, beszámítva a legutóbbit is, azonnal elkapkodják, de még az antikvár példányok is pult alól találnak gazdára. Ez két dolgot bizonyít. Egyrészt szeretik, olvassák munkáit: szükség van rájuk, ha a múlt „mostoha életét”, melynek szépségei is bőven akadtak, meg akarják ismerni. Másrészt azt, hogy a kiadók, a könyvterjesztők nem mérték jól fel ezt az igényt. Ezért van az, hogy egy hét múlva már egyik könyvből sem lehet kap- ni és ha a Sárrét egy faluja százat kér belőle, akkor jó, ha tizedét kapja. Ki kell adni Szűcs Sándor Összegyűjtött Munkáit négy, vagy ha úgy tetszik, hat kötetben. Ez nem- csak az ilyen irányú igények kielégítése érdekében szükséges, hanem meggyőződésem szerint, mint vállalkozás is kifizetődne.

Balassa Iván

Egy chicagói magyar Kossuth-kutatóról

Bármilyen szokatlanul hangzik is a cím, igenis van ilyen! Még a lelkes hazai honismereti munkásoknak is szép példátul szolgál *Huziányi István* — az USA-ban élő 64 éves közzéadós — Kossuth-dokumentumokat gyűjtő tevékenységére.

Huziányi István szülei 1920-ban (a 6 éves Istvánnal) az itthoni nyomor elől vándoroltak ki az Egyesült Államokba. Am a szabó apa ott is keservesen dolgozott a 8 tagú család megélhetéséért. A cseperedő Istvánnak is dolgoznia kellett, pedig jó eszű gyerek volt, tanulni szeretett volna, de a világválság éveiben még a munkaalakomnak is örülnie kellett. A családot évekig csak az ő keresete tartotta fent.

A család hasonló sorsú magyarok között élt, akikkel összetartottak, segítették egymást. A fiatalok magyar énekkart, táncsoportot alakítottak, magyarul beszéltek egymással. De közben be kellett illeszkedniük az amerikai életformába.

A 16 éves István nappal dolgozott, este gimnáziumban tanult. Táskájában mindig volt könyv, szükre szabott szabad idejében olvasott. Egyszer a chicagói könyvtárban kezébe került a *Kossuth and his Generals* (Kossuth és tábornokai) című könyv. Képzletét erősen megragadta Kossuth egyénisége, a szabadságharc szelleme és a magyarok szabadságszeretete. Ettől kezdve egyre nagyobb érdeklődéssel olvasott a magyar szabadságharcról. (Az 1850-es években sok könyv, megemlékezés, újságcikk, tudósítás látott napvilágot az Egyesült Államokban a magyar szabadságharcról, annak vezetőiről és Kossuth amerikai útjáról.) Huziányi István később már tudatosan kereste a magyar múlt e hősi korszakáról szóló írásokat. Egyre többet olvasott, sőt megtakarított uszonna-, villamos- és cigarettapénzéből vásárolni kezdte az USA-ban az 1850-es években megjelent könyveket, megemlékezéseket, újságcikkeket, tudósításokat, leveleket, illetve azok másolatait. Lassan szenvedélyévé vált a gyűjtés. Még Londonból is hozott könyvet. Gyűjtőmunkájával kapcsolatos levelezése egész levéltárral. Ő maga írta, hogy bizony gyakran éhezett, rossz cipőben járt, de egy-egy újonnan felfedezett, nagyon áhitott dokumentummásolatot, könyvet mindig vásárolt. (Például egy számla tanúsága szerint egy máshol már nem kapható 1852. évi kiadású könyvet a chicagói könyvtárból kikölcsönzött és „elveszített”, hogy magának megszerezze, és ezért 3 dollárt fizetett a könyvtárnak 1934-ben, amikor a heti keresete 15 dollár volt! (Ez a könyv egyébként sok más könyvvel és eredeti vagy másolatú dokumentummal együtt ma már az Országos Széchenyi Könyvtár tulajdonában van.)

Elvégezte a középiskolát, majd az egyetemet, gyűjteménye és tudása folyton gyarapodott. Tanulás közben állandóan dolgozott, végig maga kereste a kenyerét. Történelemtanár szeretett volna lenni és könyvet akart írni Kossuth Amerikában címmel. De ezt a tervét nem tudta megvalósítani, mert nem tanulhatta azt, amihez kedve volt. A válság éveiben nem volt szükség a humán szakos végzettségűekre. Így pénz-, adóügyi és számviteli szakmát tanult. Küzdött a megélhetéséért és gyűjtőszervevénye volt a szórakozása.

1941-ben megismerkedett egy amerikai rokonlátogatáson levő községi kislánnyal és feleségül vette. Így a már csak a képzeletében élő óhaza újra a közelébe került. Ez szította hazaszeretét és még odaadóbban kutatta az Amerikában fellelhető XIX. századi magyar vonatkozású anyagokat.

Magyarország felszabadulása után is féltő szeretettel kísérte figyelemmel küzdelminket, fejlődésünket. Egyre több — az USA-ba látogatóként érkező — magyart lát vendégül, megmutatja nekik Chicago nevezetességeit, Magyarországra vonatkozó kérdésekkel ostromolja őket. Végre 1972-ben — 52 év után először! — teljesül szíve vágya: feleségével néhány hétre hazalátogathat. Sok ismerősre, barátokra tett szert. Akivel csak találkozott, mindenkit elbűvölt lelkes magyarsága, fáradszátlan kíváncsisága, mindenre kiterjedő érdeklődése.

Kora előrehaladtával (bár még mindig aktív dolgozó) megérlelődött benne az a gondolat, hogy egész élete munkájával létrehozott gyűjteménye Magyarországon lesz a legmértőbb helyen. Mi tudjuk igazán értékelni és felhasználni hagyatékát. Most újabb látogatásra készül és hozza a gyűjtemény további részét (köztük például XVII—XVIII. századi Magyarország-térképeket), addig, míg mind idehaza nem lesz. Fájdalmas neki megválni tőlük, de — mint mondja — csak úgy lesz nyugodt, ha az élete munkájával és nagy odaadással létrehozott és rendezett teljes anyagot jó kezekben tudja szülőhazájában.

darabjaival és az utazásai során gyűjtött újabb magyarországi emlékeivel.

Érdekes és tanulságos a magyar múlt iránti érdeklődésnek ez a foka egy olyan ember részéről, aki életéből 52 éven keresztül egyszer sem járt Magyarországon. Hazaszeretete csak az olvasott és gyűjtött anyagokból kaphatott újabb és újabb töltést.

Adózzunk tisztelettel munkájának!

Sz. J.

Kiegészítő adatok Bodor Antal munkásságához

A Honismeret 1975. évi 4. számában dr. Bényei Miklós tollából azt olvastuk, hogy Bodor Antal 1945 után nem dolgozott régi terveinek megvalósításán. Előkerestük özvegyének hozzánk jutott hagyatékából a Bodor Antal munkásságára vonatkozó anyagot és ebből megállapítottuk, hogy e tekintetben a közöltek — nyilván megfelelő anyag hiányában — kiegészítésre szorulnak. Ebből a célból legyen szabad — igen rövidre fogva — az alábbiakat közölni:

A Helyismereti Bibliográfiát az 1940 te utolsó kilenc évében (1945—1954 vé-

gég) folytatta a már fiatalabb korában elkezdett munkáját, s 3500 községről 40-40, összesen 140 000 helyismereti adatot gyűjtött össze. E Helyismereti Adattár névvel jelölt kézirat egy részét halála előtt — a szerzői jog fenntartásával — a Néprajzi Múzeum kéziratárának adta át, majd özvegye 1968-ban — a szerzői jogról lemondva — a teljes anyagot átadta a Mezőgazdasági Múzeum kéziratárának.

Reméljük, hogy ezek az adatok segítséget nyújtanak a helyismerettel foglalkozóknak.

Dr. Hollós László

